

УДК 316.42:334.7
JEL: 316.42:334.7
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-3-60-66>

СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ АКТИВІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО БІЗНЕСУ

©2022 ПУСТОВІТ Б. О., ШАНДАР А. М.

УДК 316.42:334.7
JEL: 316.42:334.7

Пустовіт Б. О., Шандар А. М. Соціальний розвиток в Україні в контексті активізації діяльності соціального бізнесу

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю поглиблення теоретико-методологічного аналізу соціального розвитку. Мета статті полягає в обґрунтуванні й узагальненні впливу діяльності соціального підприємництва та корпоративної соціальної відповідальності бізнесу на рівень соціального розвитку України. Визначено складові соціального розвитку, на які відбувається найбільший вплив. Аналітично обґрунтовано сучасні тренди розвитку та поширення соціального бізнесу, доведено зростання кількості суспільно відповідальних суб'єктів господарювання. Таким чином обґрунтовано, що соціальне підприємство в переважній більшості зачіпає вирішення соціальних проблем населення, зокрема зайнятості; допомагає вразливим верствам населення, у т. ч. особам з інвалідністю; поліпшує стан об'єктів соціальної інфраструктури громади тощо. Натомість у рамках корпоративної соціальної відповідальності соціальний ефект стосується забезпечення гідної праці своїх працівників; відповідальної поведінки перед стейкхолдерами та суспільством; вирішення соціальних проблем шляхом реалізації соціальних проектів чи інших соціальних ініціатив (зокрема, благодійність, волонтерство), а також екологічних проблем. Підкреслено, що ефективність соціального впливу багато в чому залежить від злагодженої взаємодії бізнесу, населення та держави. Досліджені аспекти діяльності соціального підприємництва та корпоративної соціальної відповідальності дозволяють у подальшому обґрунтувати більш ефективний механізм підвищення рівня соціального розвитку України.

Ключові слова: соціальний розвиток, соціальне підприємство, корпоративна соціальна відповідальність, соціальна сфера, соціальна політика, соціальний проєкт, соціальний бізнес.

Рис.: 2. **Бібл.:** 21.

Пустовіт Богдан Олегович – здобувач, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (просп. Перемоги, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: Bohdan01pustovit@gmail.com

Шандар Анна Михайлівна – доктор філософії з економіки, старший викладач кафедри соціоекономіки та управління персоналом, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (просп. Перемоги, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: anna_shandar@kneu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7363-9038>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1761161/anna-shandar/>

UDC 316.42:334.7
JEL: 316.42:334.7

Pustovit B. O., Shandar A. M. Social Development in Ukraine in the Context of Intensifying Social Business

The relevance of the study is due to the necessity to deepen the theoretical and methodological analysis of social development. The article is aimed at substantiating and generalizing the impact of social entrepreneurship and corporate social responsibility of business on the level of social development of Ukraine. The components of social development, upon which the greatest influence occurs, are determined. The current trends in the development and spread of social business are analytically substantiated, the growth of the number of socially responsible business entities is proved. Thus, it is substantiated that social entrepreneurship overwhelmingly affects the solution of social problems of the population, in particular, employment; helps vulnerable groups of the population, including persons with disabilities; improves the state of community social infrastructure, etc. Instead, within the terms of corporate social responsibility, the social effect concerns ensuring decent work for its employees; responsible behavior toward stakeholders and society; solving social problems through the implementation of social projects or other social initiatives (in particular, charity and volunteering), as well as ecological problems. It is emphasized that the effectiveness of social influence largely depends on the coordinated interaction between business, the population and the State. The examined aspects of the activities of social entrepreneurship and corporate social responsibility allow to further substantiate a more efficient mechanism for increasing the level of social development of Ukraine.

Keywords: social development, social entrepreneurship, corporate social responsibility, social sphere, social policy, social project, social business.

Fig.: 2. **Bibl.:** 21.

Pustovit Bohdan O. – Applicant, Kyiv National Economic University named after V. Hetman (54/1 Peremohy Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: Bohdan01pustovit@gmail.com

Shandar Anna M. – PhD (Economics), Senior Lecturer of the Department of Socio-Economics and Personnel Management, Kyiv National Economic University named after V. Hetman (54/1 Peremohy Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: anna_shandar@kneu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7363-9038>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1761161/anna-shandar/>

Підвищення соціального розвитку відбувається під впливом низки подій та явищ, у т. ч. завдяки впливу людини: через втілення в реальність інноваційних ідей, реалізації соціальних проєктів, поширення та примноження високоморальних цінностей. Реалізувати позитивний вплив людина може різними способами, наприклад завдяки економічній діяльності, зокрема підприємницькій, що дозволяє розширити та посилити соціальний вплив. Важливу роль у розвитку країни відіграє соціальне підприємництво, а також корпоративна соціальна відповідальність підприємства. Зазначені соціальні бізнеси виконують одночасно економічно важливу місію (ведення господарської діяльності, наповнення бюджету, працевлаштування населення тощо), а також, без перебільшення, відіграють суспільно важливу роль, оскільки сприяють підвищенню загального добробуту населення, поліпшують рівень та якість життя. Проблема забезпечення соціального розвитку набуває ще більшої актуальності в контексті розгортання пандемії коронавірусу COVID-19.

Вітчизняні науковці присвятили низку досліджень різним аспектам соціального розвитку, серед них: Чугунов І., Качула С. [1], Мельничук А. [2], Помаза-Пономаренко А. [3] та інші.

Разом із тим вчені досліджують теоретико-методологічні засади функціонування соціальних підприємств і корпоративної соціальної відповідальності бізнесу. У спільній праці Никифорак В. А., Тодорюк С. І. та Антохова І. М. порушують проблему нормативно-правового регулювання соціального підприємства [4]. Водночас значну увагу даній темі приділяють науковці Луговенко Н. В. і Коваленко Н. В., які розглядають соціальні підприємства як інструмент діалогу між державою та суспільством [5]. У своїй науковій роботі Джинджоян В. В. відзначає важливе місце підприємницької та корпоративної діяльності в реалізації соціальної парадигми [6]. Наумова М. М. поглибила наукові знання в напрямку трактування поняття «соціальне підприємництво» та окреслила роль діяльності цього бізнесу в соціально-економічному розвитку країни [7]. Маршавін Ю. М. акцентує увагу на тому, що соціально відповідальний бізнес є детермінантою розвитку ринку праці [8]. Кицак Т. Г. обґрунтовує позицію, що соціальна відповідальність є чинником підвищення конкурентоспроможності бізнесу [9]. Водночас Лопушняк Г. С., Кузьменко Г. І. та Кравчук О. І. присвячують дослідження визначенню особливостей соціальної відповідальності в умовах пандемії коронавірусу COVID-19 [10]. У монографії [11] авторський колектив досить глибоко та різнопланово, як з точки зору теорії, так і з боку практики, досліджує соціальну відповідальність.

Метою дослідження є обґрунтування й узагальнення теоретичних досліджень щодо впливу діяльності корпоративної соціальної відповідальності бізнесу та соціальних підприємств на соціальний розвиток України.

Україна – це відносно молода держава, яка налічує 30 років з моменту отримання незалежності. Усі ці роки наша держава невпинно розвивається, однак при цьому все ще відстає за деякими соціально-економічними показниками від інших країн Європи. В Україні розвиток соціальної сфери характеризується значною помірністю, особливо на фоні сусідніх держав Європи, але за останні 10 років багато сфер суспільного життя зазнали модернізації, вийшли на якісно новий рівень. Про це свідчать показники індексу людського розвитку, що включає: ВВП на душу населення, рівень грамотності та тривалість життя. Станом на 2020 р., згідно з рейтингом Індексу людського розвитку, в якому бере участь 189 країн, Україна посіла 74 місце, що на 14 позицій вище, ніж у 2019 р. (88 місце) [12].

Загалом, соціальний розвиток – такі зміни в суспільстві, для яких характерний перехід усіх відносин суспільства до якісно нового стану та вираження. Соціальний розвиток включає в себе багато сфер суспільного життя: освіта, охорона здоров'я, фізична культура, культура та мистецтво, туризм, житлово-комунальне господарство, громадський транспорт, торгівля та громадське харчування, соціальний захист, соціально-трудові відносини. Сутність соціального розвитку полягає в позитивних змінах у суспільстві як у різних соціальних процесах, так і в особистості. У загальному розумінні соціальний розвиток являє собою активну соціальну політику, яка втілюється починаючи із державного рівня та закінчуючи рівнем окремої людини.

Соціальний розвиток був згаданий і визнаний на міжнародному законодавчому рівні в «Декларації соціального прогресу і розвитку» проголошеної резолюцією ООН ще в 1969 р. [13]. Зазначений документ – яскрава ілюстрація того, що соціальний прогрес і розвиток повинен розповсюджуватися та бути актуальним у кожній без винятку країні, при цьому держава має сприяти та поширювати ініціативи, які впливають на зазначені процеси. Декларація являє собою великий поштовх для вдосконалення зазначених питань прогресу та соціального розвитку у країнах. Правомірним є те, що на сучасному етапі розвитку велика увага приділяється захисту та правам людини, розвитку та забезпеченню комфортної життєдіяльності суспільства.

Загалом рівень соціального розвитку дуже тісно пов'язаний із економічним розвитком держави, тобто фактично ці два процеси мають двосторонній зв'язок. Взаємне зростання соціальної й економічної систем служить основою для якісних змін, результатом яких є створення соціальної держави, у якій людина є найвищою соціальною цінністю і де створено надійне підґрунтя у вигляді соціальної допомоги для осіб, що перебувають у складних життєвих обставинах. Соціальна держава піклується про забезпечення

кожній людині гідного рівня життя, побудована на принципах соціальної справедливості та забезпечення миролюбного суспільства. Спираючись на зазначене, можна зробити висновок, що за рахунок чіткої стратегії розвитку, маючи конкретну соціальну політику, можна побудувати сучасну державу, головним пріоритетом якої є людина та відстоювання її інтересів і забезпечення потреб. Зауважимо, що рівень соціального розвитку можна підвищити не лише шляхом ефективного застосування інструментів і засобів різних політик країни, але водночас і через ведення соціально відповідального бізнесу, зокрема запровадження корпоративної соціальної відповідальності, або йдучи ще далі, – соціальних підприємств. Таким чином, незважаючи на те, що основною метою ведення підприємницької діяльності є отримання прибутку, сучасні підприємці все частіше переймаються соціальними проблемами, подекуди навіть виокремлюючи соціальну складову у стратегії організації. У такому випадку соціальний бізнес отримує додатковий бенефіт – розвиток бренду та, як наслідок, привернення уваги на ринку.

Соціальне підприємництво – це діяльність, яка покликана вирішити соціальні проблеми та задовольнити потреби суспільства. Зазначений вид господарської діяльності розглядається не як форма збагачення, яка відгукується на соціальні проблеми і швидко формує фінансову базу, а як засіб іншого бачення цінностей і взаємовідносин між людьми, в основу яких покладено піклування про теперішнє та майбутні покоління.

Варто зауважити, що певні дії з метою отримання позитивного впливу на соціальну сферу загалом чи окремого її компонента зокрема дають зиски як для самої організації, так і для соціального розвитку держави загалом.

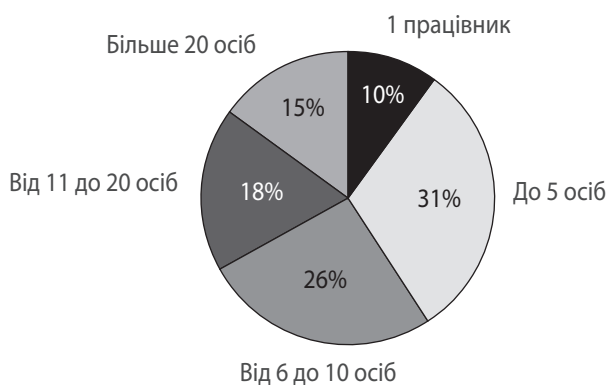
Аналіз інформаційних джерел дає змогу констатувати, що в Україні соціальне підприємництво розвивається. Спостерігається значне прирощення знань шляхом збільшення наукових публікацій з даної тематики, створення різних соціальних ініціатив щодо популяризації цього суспільно важливого бізнесу (наприклад, Українська соціальна академія [14], пріоритетним завданням якої є розвиток інновацій у соціальній сфері, а також об'єднання однодумців і створення освітнього простору для обміну досвідом, обговорення нових ідей та результатів).

Щодо практичної діяльності соціальних підприємств, варто відзначити, що з кожним роком спостерігається зростання їх кількості. У 2020 р. налічується близько 1000 соціальних підприємств, при цьому переважна частина локалізувалась у м. Києві [15, с. 7–8].

Соціальне підприємництво може функціонувати в різних організаційно-правових формах. Слід зазначити, що більшість із них були зареєстровані як фізичні особи – підприємці (26%). Трохи менша част-

ка соціальних підприємців віддали перевагу таким формам організації: приватні підприємства – 16%, громадські організації – 14%, товариства з обмеженою відповідальністю – 13%, сільськогосподарські кооперативи – 10% та інші [15, с. 9].

Необхідно звернути увагу на те, що в Україні в 31% соціальних підприємств працює до 5 осіб, у чверті працює 6–10 осіб, а 18% підприємств дає роботу для 11–20 особам. Понад 20 осіб офіційно працює в 15% соціальних підприємств. Трапляються підприємства (10%), де працює 1 особа. Загалом соціальні підприємства надали місце роботи приблизно 12 тис. осіб. Структуру підприємств за кількістю працюючих зображено на рис. 1. Аналіз гендерного профілю зайнятих показує, що 54% персоналу становлять жінки. За віковою структурою переважає молодь, частка якої – 69%. Варто наголосити, що непоодинокими випадками є працюючі в соціально вразливих категоріях населення [15, с. 11–12].

Рис. 1. Структура соціальних підприємств за кількістю залучених працівників, %

Джерело: складено за [15, с. 12].

Таким чином, прогресуюче зростання кількості соціальних підприємств служить основою поліпшення ситуації на ринку праці України, а саме: допомагає працювати молоді, яка в разі відсутності професійного досвіду, але з наявністю бажання змінювати ситуацію навколо себе, може отримати роботу. Необхідно звернути увагу на те, що велику роль у соціальному розвитку відіграє можливість працюючих осіб з інвалідністю, ветеранів антитерористичної операції, внутрішньо переміщених осіб, мігрантів – це є великий крок вперед, який підвищує рівень соціального розвитку України.

Корпоративна соціальна відповідальність – «...раціональний відгук організації на систему суперечливих очікувань зацікавлених сторін (стейкхолдерів), що спрямований на сталий розвиток компанії; це відповідальність тих, хто приймає бізнес-рішення, перед тими, на кого ці рішення націлені» [16, с. 6]. Це добровільна активність підприємства, його соціальне зобов'язання перед суспільством (праців-

никами, споживачами, постачальниками, державою), що може бути реалізовано в соціальній, економічній та екологічній сферах, і яке не завжди безпосередньо пов'язане із основною діяльністю компанії.

Часто корпоративна соціальна відповідальність побудована таким чином, що ключові зусилля поліпшення бізнесу спрямовані на досягнення однієї або кількох Глобальних цілей сталого розвитку.

Згідно з дослідженням, яке проводилось у 2018 р., 83% вітчизняних компаній реалізують політику корпоративної соціальної відповідальності, при цьому спостерігається зовсім незначна диференціація в регіональному розрізі. Порівняння показників 2018 р. із даними відносно 2010 р. демонструють зростання кількості таких підприємств на 26 в. п. Активізація корпоративної соціальної відповідальності визначена важливим напрямом розвитку на рівні країни, свідченням чого є затвердження відповідного плану заходів [17].

Щодо розвитку корпоративної соціальної відповідальності, варто акцентувати увагу на тому, що вона являє собою важливу складову державної політики України, підтвердженням чого є затвердження відповідної концепції на період до 2030 р. [18].

Не викликає сумніву, що корпоративна соціальна відповідальність бізнесу та соціальне підприємництво відіграють надзвичайно важливу роль у контексті підвищення рівня соціального розвитку. Примножити соціальний ефект можна шляхом посилення взаємозв'язків так званого трикутника, який повинен бути рушійною силою соціального розвитку: суспільство – держава – бізнес. Саме завдяки якісній, результативній і послідовній співпраці вказаних стейкхолдерів можна досягнути швидкого зростання рівня соціального розвитку України, піднятися в рейтингу Індексу людського розвитку до лідируючих соціальних країн світу (наприклад, Норвегії, Швейцарії, Німеччини, Швеції, Нідерландів та інших).

Корпоративна соціальна відповідальність бізнесу та соціальне підприємництво являють собою рушійну силу розвитку соціального становища в Україні, при цьому, зауважимо, безпосередньо впливають і на економічну стійкість країни. Аналіз показує, що вони активізують соціальний розвиток за рахунок запровадження соціальних ініціатив та проектів у різних соціальних сферах (рис. 2).

Зауважимо, що соціальна дія об'єктів нашого дослідження переважним чином сконцентрована на рівні підприємства та громади, тобто спрямована на соціальний розвиток саме суб'єкта господарювання, на базі якого вона реалізується та зачіпає населення прилеглої території. Разом із тим не можемо виключати можливість і розширення ефекту та масштабування соціального впливу, зокрема отримання таких ефектів:

- ✦ зменшення рівня бідності;
- ✦ сприяння поліпшенню здоров'я населення;
- ✦ покращення соціальної інфраструктури;
- ✦ зменшення негативного впливу на навколишнє середовище.

У рамках проектів корпоративної соціальної відповідальності та діяльності соціальних підприємств у 2020–2021 рр. було реалізовано низку корисних заходів щодо подолання негативних соціально-економічних викликів, зокрема проблеми бідності населення. Варто зазначити, соціальне підприємництво запобігає зменшенню рівня бідності за рахунок працевлаштування осіб із інвалідністю, переселенців з тимчасово окупованих територій, біженців з інших країн, літніх людей і безпритульних, осіб із сільської місцевості, де особливо гостро стоїть проблема безробіття. Водночас у межах корпоративної соціальної відповідальності реалізуються ініціативи з метою зменшення рівня бідності населення, серед яких: благодійні ініціативи та соціальні проекти для забезпечення соціальними послугами вразливих верств населення, безкоштовне надання продукції власного виробництва особам, які цього потребують тощо [20].

Актуальною лишається проблема підтримання та поліпшення здоров'я населення України, яка ще більше загострилась в умовах поширення пандемії COVID-19. Соціально відповідальний бізнес бере активну участь у запобіганні поширенню інфекції: забезпечення підвезення продуктів харчування та інших товарів першої необхідності для нужденних, підвезення персоналу, збір коштів та придбання медичних препаратів, обладнання, засобів захисту тощо. Інші напрями діяльності можуть стосуватися заохочення та підтримання здорового способу життя (спортивні майданчики для персоналу чи громади), всебічного та повноцінного розвитку дітей. Разом із тим є наочні приклади соціальних підприємств, які працевлаштовують осіб із інвалідністю (пекарня «Good Bread from Good People», кондитерська «Добра Цукерня» тощо), тим самим забезпечуючи їх не лише джерелом доходу (заробітна плата), але і допомагаючи їм адаптуватися й інтегруватися в суспільстві, наскільки це можливо.

Напрямок поліпшення соціальної інфраструктури реалізується в рамках корпоративної соціальної відповідальності шляхом інвестування (капітальний ремонт, поточний ремонт, придбання техніки, обладнання інших необхідних речей, підтримка у проведенні заходів тощо) у заклади освіти, охорони здоров'я, культури, спорту, у загальний благоустрій території (у т. ч. транспортну та житлово-комунальну інфраструктуру), де функціонує підприємство. Соціальні підприємства теж вирішують суспільно важливі проблеми громади, які зазначались вище. У такому випадку важливе значення відіграє взаємодія з мешканцями громади з метою вивчення та більш глибокого розуміння потреб населення.

Рис. 2. Діяльність соціального підприємництва та роль корпоративної соціальної відповідальності в контексті соціального розвитку

Джерело: розроблено на основі [17; 19].

Конституцією України (ст. 50) кожному гарантоване право на безпечне для життя і здоров'я довкілля [21]. Саме зменшення негативного впливу на навколишнє середовище є ще одним напрямом соціального бізнесу. Тут можуть бути реалізовані різні проекти щодо попередження або зменшення негативного впливу діяльності людини чи підприємства на екосистему. Ведення еко-відповідального бізнесу може проявлятися таким чином: сортування відходів в офісі та на виробництві; різні ініціативи щодо збору та сортування сміття; оптимізація або створення нових технологічних процесів (рециклінг, переробка, апсайклінг) на підприємстві та застосування енергоощадних технологій з метою зменшення впливу на навколишнє середовище; проведення заходів щодо популяризації Глобальних цілей сталого розвитку до 2030 р. та інші.

ВИСНОВКИ

Зазначене дає змогу констатувати, що в Україні, незважаючи на складну економічну та геополітичну, а останніми роками ще й епідеміологічну, ситуацію, все ж таки функціонує бізнес, який має вагомий соціальний ефект. Корпоративна соціальна відповідальність та соціальні підприємства мають вагомий бінарний вплив, адже їх діяльність, крім економічної складової, також спрямована і на вирішення суспільно важливих проблем, які, на перший погляд, стосуються обмеженої кількості людей, але разом із тим – практично всіх складових соціальної сфери, поліпшують добробут суспільства в цілому. Слід наголосити,

що соціальний розвиток – це важливий процес позитивних змін усередині як соціального, так і економічного середовища країни. Задля ефективного розвитку необхідно посилити взаємодію елементів трикутника розвитку: держава – людина – бізнес.

Отже, активна діяльність зазначеного бізнесу сприяє зміцненню національної економіки, а також, що є ключовим, допомагає людям, які потребують підтримки, поліпшує життя населення, сприяє реалізації людського потенціалу та врешті-решт служить потужним локомотивом підвищення соціального розвитку країни. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Чугунов І., Качула С. Державна фінансова політика забезпечення соціального розвитку суспільства. *Вісник КНТЕУ*. 2020. № 2. С. 87–98. DOI: [http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019\(124\)08](http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019(124)08)
2. Мельничук Л. Соціальний розвиток регіонів як об'єкт управлінського впливу: термінологічний аналіз. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 43. С. 58–64.
3. Помаза-Пономаренко А. Л. Соціальний розвиток і безпека регіонів: державноуправлінські аспекти: монографія. Харків, 2017. 270 с.
4. Никифорак В. А., Тодорук С. І., Антохова І. М. Удосконалення нормативно-правового забезпечення України у сфері соціального підприємництва: досвід країн ЄС. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 4. С. 5–10. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.4.5

5. Луговенко Н. В., Коваленко Н. В. Соціальні підприємства як інструмент діалогу держави та суспільства. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 42. С. 187–192. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct42-32>
6. Джинджоян В. В. Місце підприємницької та корпоративної діяльності в реалізації сучасної соціальної парадигми. *Економіка та держава*. 2019. № 11. С. 30–33. DOI: [10.32702/23066806.2019.11.30](https://doi.org/10.32702/23066806.2019.11.30)
7. Наумова М. М. Сутність соціального підприємництва та його роль у соціально-економічному розвитку суспільства. *Україна: аспекти праці*. 2014. № 4. С. 34–39.
8. Маршавін Ю. М. Соціально відповідальне підприємництво як чинник розвитку ринку праці України. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2010. № 4. С. 7–10.
9. Кицак Т. Г. Соціальна відповідальність як фактор забезпечення конкурентоспроможності бізнес-організації. *Соціально-трудова відносина: теорія і практика*. 2018. № 8. Ч. 2. С. 27–34. DOI: [10.21511/slrtp.8\(2\).2018.03](https://doi.org/10.21511/slrtp.8(2).2018.03)
10. Lopushniak H., Kuzmenko H., Kravchuk O. Social Responsibility of Business in the Conditions of Spreading COVID-19 // *Proceedings of International Conference on Sustainable Transport System and Maritime Logistics* (Batumi, June 24, 2021). Batumi Navigation Teaching University, Georgia. P. 28–30.
11. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку : монографія / [А. М. Колот, О. А. Грішнова та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Колота. Київ : КНЕУ, 2012. 501 с.
12. Human Development Index (HDI) Ranking 2020. URL: <https://cutt.ly/SInMNVE>
13. Декларація соціального прогресу і розвитку № 995_116 від 11.12.1969 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_116#Text
14. Українська Соціальна Академія. URL: <https://social-academy.com.ua/>
15. Соціальне підприємництво в Україні: економіко-правовий аналіз / ред. Каменко І. С. 2020. 37 с. URL: https://www.euneighbours.eu/sites/default/files/publications/2020-11/Legal%20report%20in%20Ukraine_Ukrainian.pdf
16. Колот А. М. Корпоративні соціальна відповідальність: еволюція та розвиток теоретичних поглядів. *Економічна теорія*. 2013. № 4. С. 5–26.
17. Розвиток КСВ в Україні: 2010–2018 / Укладачі : Зінченко А., Саприкіна М. Київ : Юстон, 2017. 52 с.
18. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Концепція реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року» : від 24.01.2020 р. № 66-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-p#Text>
19. Каталог соціальних підприємств України 2016–2017 рр. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2017. 300 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/151INaCLownZVph-lAgcZpk3Esp79sicw/view>
20. Компанія Pro Bono Club: «Другий каталог КСВ-ініціатив». URL: https://drive.google.com/file/d/1nFs8utFO5_g9mfZTKMScCKyYKbP46mdy/view
21. Закон України «Конституція України» : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-vp#Text>

REFERENCES

- Chuhunov, I., and Kachula, S. "Derzhavna finansova polityka zabezpechennia sotsialnoho rozvytku suspilstva" [State Financial Policy of Ensuring Social Development of Society]. *Visnyk KNTEU*, no. 2 (2020): 87-98. DOI: [http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019\(124\)08](http://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019(124)08)
- Dzhyndzhoian, V. V. "Mistse pidpriemnytskoi ta korporatyvnoi diialnosti v realizatsii suchasnoi sotsialnoi paradyhmy" [Place of Entrepreneurship and Corporate Activities in the Implementation of the Modern Social Paradigm]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 11 (2019): 30-33. DOI: [10.32702/23066806.2019.11.30](https://doi.org/10.32702/23066806.2019.11.30)
- "Human Development Index (HDI) Ranking 2020". <https://cutt.ly/SInMNVE>
- "Kataloh sotsialnykh pidpriemstv Ukrainy 2016-2017 rr." [Catalog of Social Enterprises of Ukraine 2016-2017]. Kyiv : VD «Kyievo-Mohylianska akademiia», 2017. <https://drive.google.com/file/d/151INaCLownZVph-lAgcZpk3Esp79sicw/view>
- "Kompaniia Pro Bono Club: «Druhyi kataloh KSV-initsiatyv»" [Pro Bono Club Company: "Second Catalog of CSR Initiatives"]. https://drive.google.com/file/d/1nFs8utFO5_g9mfZTKMScCKyYKbP46mdy/view
- Kolot, A. M. "Korporatyvni sotsialna vidpovidalnist: evoliutsiia ta rozvytok teoretychnykh pohliadiv" [Corporate Social Responsibility: The Evolution and the Development of the Theoretical Views]. *Ekonomichna teoriia*, no. 4 (2013): 5-26.
- Kolot, A. M. et al. *Sotsialna vidpovidalnist: teoriia i praktyka rozvytku* [Social Responsibility: Theory and Practice of Development]. Kyiv: KNEU, 2012.
- Kytsak, T. H. "Sotsialna vidpovidalnist yak faktor zabezpechennia konkurentospromozhnosti biznes-orhanizatsii" [Social Responsibility as a Factor in Ensuring the Competitiveness of a Business Organization]. *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia i praktyka*, vol. 2, no. 8 (2018): 27-34. DOI: [10.21511/slrtp.8\(2\).2018.03](https://doi.org/10.21511/slrtp.8(2).2018.03)
- [Legal Act of Ukraine] (1969). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_116#Text
- [Legal Act of Ukraine] (1996). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-vp#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-p#Text>
- Lopushniak, H., Kuzmenko, H., and Kravchuk, O. "Social Responsibility of Business in the Conditions of Spreading COVID-19". *Proceedings of International Conference on Sustainable Transport System and Maritime Logistics*. Batumi. Georgia: Batumi Navigation Teaching University, 2021. 28-30.
- Luhovenko, N. V., and Kovalenko, N. V. "Sotsialni pidpriemstva iak instrument dialohu derzhavy ta suspilstva" [The Social Enterprises as a Tool of Dialogue of the State and Society]. *Infrastruktura rynku*, no. 42 (2020): 187-192. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct42-32>
- Marshavin, Yu. M. "Sotsialno vidpovidalne pidpriemnytstvo yak chynnyk rozvytku rynku pratsi Ukrainy" [Socially Responsible Entrepreneurship as a Factor in the

- Development of the Labor Market of Ukraine]. *Rynok pratsi ta zainiatist naselelnia*, no. 4 (2010): 7-10.
- Melnichuk, L. "Sotsialnyi rozvytok rehioniv yak ob'iekt upravlinskoho vplyvu: terminolohichniy analiz" [Social Development of Regions as an Object of Administrative Influence: Terminological Analysis]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*, no. 43 (2015): 58-64.
- Naumova, M. M. "Sutnist sotsialnoho pidpriemnytstva ta yoho rol u sotsialno-ekonomichnomu rozvytku suspilstva" [The Essence of Social Entrepreneurship and its Role in the Socio-economic Development of Society]. *Ukraina: aspekty pratsi*, no. 4 (2014): 34-39.
- Nykyforak, V. A., Todoriuk, S. I., and Antokhova, I. M. "Udoskonalennia normatyvno-pravovoho zabezpechennia Ukrainy u sferi sotsialnoho pidpriemnytstva: dosvid krain YeS" [Improvement of Legislative Support of Ukraine in the Social Enterprise: Experience of EU Countries]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 4 (2020): 5-10.
DOI: 10.32702/2306-6814.2020.4.5
- Pomaza-Ponomarenko, A. L. *Sotsialnyi rozvytok i bezpeka rehioniv: derzhavnoupravlinski aspekty* [Social Development and Security of Regions: Public Administration Aspects]. Kharkiv, 2017.
- "Sotsialne pidpriemnytstvo v Ukraini: ekonomiko-pravovyi analiz" [Social Entrepreneurship in Ukraine: Economic and Legal Analysis]. https://www.eunighbours.eu/sites/default/files/publications/2020-11/Legal%20report%20in%20Ukraine_Ukrainian.pdf
- Ukrainska Sotsialna Akademiia. <https://social-academy.com.ua/>
- Zinchenko, A., and Saprykina, M. *Rozvytok KSV v Ukraini: 2010-2018* [CSR Development in Ukraine: 2010-2018]. Kyiv: Yuston, 2017.